

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

ТРАНСФОРМАЦІЇ В ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ ТА УКРАЇНА

Монографія

*За загальною редакцією
д.е.н., проф. Школи І.М.
та к.е.н., доц. Бабінської О.В.*

Чернівці
«Друк Арт»
2014

УДК 334.012.82+330.341.44
ББК 65.5+65.9(4УКР)8
Т65

*Рекомендовано вченою радою
Інституту туризму Федерації професійних спілок України
(протокол № 2 від 15 жовтня 2013 р.)*

Рецензенти:

Нікіфоров П.О. – доктор економічних наук, професор
Євдокименко В.К. – доктор економічних наук, професор
Мокій А.І. – доктор економічних наук, професор

Т65 **Трансформації** в глобальній економіці та Україна :
монографія / за заг. ред. І. М. Школи та О. В. Бабінської ;
Чернів. торг.-ек. ін-т КНТЕУ. – Чернівці : Друк Арт, 2014. –
416 с.

ISBN 978-966-2021-98-1

У монографії розглядаються теоретичні основи економічних трансформацій у глобальній економіці та питання, присвячені проблемам та особливостям конвергенції української економічної системи зі світовою економічною системою.

Для науковців, викладачів, студентів, широкого загалу читачів, які вивчають і досліджують проблеми економічних трансформацій на глобальному і національному рівнях.

УДК 334.012.82+330.341.44
ББК 65.5+65.9(4УКР)8

ISBN 978-966-2021-98-1

© Школа І.М., Бабінська О.В.,
загальне редагування, 2014
© ТОВ «Друк Арт», 2014

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО	5
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	7
Розділ 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ У ГЛОБАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ.....	15
1.1. Теоретичні засади економічних трансформацій у глобальній економіці (Ігор Школа, Володимир Козменко, Катерина Харюк)	15
1.2. Девіантна соціалізація як наслідок економічних трансформацій глобальної економіки (Оксана Зибарева)	39
1.3. Глобалізаційні процеси та диспропорційність розвитку глобальної економіки (Анатолій Вдовічен).....	65
1.4. Особливості економічних трансформацій у країнах-лідерах світової економіки (Ігор Школа, Артем Козменко)	93
1.5. Теоретичні засади розвитку національної фінансової системи в контексті фінансової глобалізації світового господарства (Ігор Школа, Євген Галушка).....	116
1.6. ООН як найважливіший елемент інституційної структури глобальної економіки (Ігор Школа, Ольга Бабінська)	137
Розділ 2. УКРАЇНА В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ЗНАНЬ.....	151
2.1. Конкурентоспроможність з погляду розвитку глобальної економіки знань (Олена Бурдяк)	151
2.2. Глобалізаційний контекст формування стратегічного потенціалу підприємств в епоху економіки знань (Ігор Школа, Світлана Бойда).....	177
2.3. Реалізація конкурентних переваг України в процесі інтеграції у світовий економічний простір (Ігор Школа, Оксана Верстяк, Надія Близнюк, Інна Келару)	194
2.4. Глобальна науково-технологічна система в умовах трансформаційних змін світової економіки (Оксана Михайловська).....	216

Розділ 3. ТРАНСКОРДОННЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ	236
3.1. Транскордонні механізми трансформації економічної моделі розвитку України (Ігор Школа, Богдана Короп)	236
3.2. Єврорегіональне співробітництво як ефективний інструмент соціально-економічного розвитку територій (на прикладі Карпатського єврорегіону) (Альона Фреяк)	251
3.3. Сталий розвиток сільських територій прикордонних регіонів України в умовах глобалізації та євроінтеграції (Надія Мікула, Світлана Шахраюк-Онофрей)	261
3.4. Систематизація теорій двостороннього співробітництва у форматі визначення національних пріоритетів розвитку українсько-румунських економічних відносин (Ігор Школа, Валентина Підгірна)	281
 Розділ 4. ОСОБЛИВОСТІ ТА СПЕЦИФІКА ЕКОНОМІЧНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ В УКРАЇНІ	 306
4.1. Вплив транснаціональних корпорацій на економічний розвиток України (Ігор Школа, Інна Келару)	306
4.2. Інвестиційно-інноваційні трансформації економічного розвитку України (Ігор Школа, Оксана Соколюк)	318
4.3. Сучасний стан та практичні аспекти адаптації національної фінансової системи у глобальному фінансовому просторі (Ігор Школа, Євген Галушка)	339
4.4. Роль виставкової діяльності у подоланні проблем соціально- економічного розвитку депресивних територій в умовах глобалізації (Ольга Вдовічена)	363
4.5. Сутність комерціалізаційно-диверсифікованого розвитку торговельного підприємства в умовах економічної трансформації (Ігор Школа, Олександр Бозуленко)	387
 ДОДАТКИ	 402

1.3. ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ДИСПРОПОРЦІЙНІСТЬ РОЗВИТКУ ГЛОБАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

*«Слово «криза», написане по-китайськи,
складається з двох ієрогліфів: один означає «небезпека»,
другий - «сприятлива можливість».
Джон Кеннеді*

Анатолій Вдовічен

Початок ХХІ ст. ознаменувався системними динамічними трансформаційними процесами світового господарства, результатом чого стало формування глобальної моделі економічного розвитку, яка об'єднує в собі різноманітні структурні елементи міжнародної економічної системи, надає їй внутрішньої цілісності та єдності на основі поглиблення інтернаціоналізації виробництва й обміну. Відбувається зростання рівнів транснаціоналізації та інтеграції національних економік, прискорений розвиток інформаційно-комунікаційних технологій та модернізації технологічної основи сучасної ринкової системи, утвердження універсальних стандартів життєдіяльності та формування інститутів глобального менеджменту.

Глобалізація є цілим комплексом різноспрямованих соціально-економічних процесів і змін, які при цьому взаємно впливають один на одного та іноді суперечать один одному. Економічна глобалізація має суперечливий і диспропорційний характер, оскільки вона індукує прискорення науково-технічного прогресу, розвиток економічних, фінансових і культурних зв'язків, відкриваючи нечувані досі перспективи одним, а іншим створюючи безліч нових загроз і викликів. Її вигоди та загрози розподіляються вкрай нерівномірно як у міждержавному, так і в секторально-галузевому розрізах, що свідчить про нинішню її нездатність забезпечити тривалу економічну рівновагу у світовому масштабі.

Процес глобалізації обумовив серйозні зміни у міжнародному поділі праці, а також характер і принципи світогосподарських зв'язків. На

цьому тлі відмінності у мірі та якості залучення різних країн в інтеграційні процеси посилили розбіжності у темпах і якості їх економічного розвитку, що призвело до утворення глобальних диспропорцій.

Варто наголосити, що диспропорційність необхідно розглядати залежно від об'єкта і суб'єкта дослідження. Це дає можливість констатувати два варіанти впливу на економічний розвиток – позитивний та негативний, незважаючи на закладений у термін негатив з філологічної точки зору [9-15].

На підтвердження вищезазначеної думки варто вказати на те, що глобальним процесам притаманний суперечливий характер, оскільки, з одного боку, глобалізація економіки за рахунок оптимізації системи міжнародного поділу праці й зниження митних бар'єрів надає змогу зменшити витрати виробництва, залучати капітали ТНК і ТНБ для розв'язання проблем модернізації економіки та прискореного розвитку окремих країн і регіонів, сприяє розповсюдженню нових технологій. З іншого боку, вона призводить до розмивання державних кордонів й загострення конкуренції на ринку товарів, послуг, капіталів.

Можна стверджувати, що глобалізація – це інноваційний процес, якому притаманна полюсно-дифузна структура. Інноваційні імпульси зароджуються у найрозвинутіших частинах світу, а потім розповсюджуються по всьому. Проте саме у центри глобальних економічних мереж надходять доходи від нововведень. Це призводить до посилення диспропорцій у світовій економіці та наростанню соціальної поляризації. Водночас участь у глобальних процесах країн периферії та напівпериферії, до яких можна віднести держави СНД та Україну зокрема, надає їм певний шанс розвитку через залучення іноземних інвестицій і нових технологій. Однак розподіляються ці фактори розвитку по території держав нерівномірно, посилюючи наявні диспропорції.

Протягом останніх тридцяти років світове господарство охарактеризувалося певними особливостями розвитку, а саме: посилення міждержавної соціально-економічної нерівномірності, накопичення значних дисбалансів у фінансовій сфері, виникнення суттєвих відмінностей у галузевій структурі економічних систем різних країн світу. Ні для кого не є таємницею, що протягом усього ХХ ст. ядро світової економіки було репрезентовано країнами світової тріади (США –

Японією – ЄС), які завдяки колосальному науково-технологічному та виробничому потенціалу стали основними продуцентами товарів і послуг і, здійснюючи багаторічну наступальну експансію у всіх сегментах світового ринку, контролюють майже 75% міжнародної торгівлі та близько 80% інвестиційних і фінансових потоків. Саме ці держави мають у наш час реальний вплив на кількісно-якісні параметри глобальної економічної системи та визначають основні тренди світогосподарського розвитку. Тим часом решта країн світу можуть лише «підлаштовуватись» під стратегії їх корпорацій, діяльність яких набула глобального характеру і зорієнтована на встановлення тотального контролю за найприбутковішими сферами міжнародного бізнесу, а також монополії на природні, виробничі, технологічні, інформаційні та фінансові ресурси приймаючих країн [37].

Сучасний глобалізм вказує на те, що сьогodнiшня модель розподілу світової економічної влади досягла своїх граничних меж, нині вона зазнає суттєвих модифікацій у зв'язку зі стрімким проривом кількох країн – колишніх аутсайдерів світової економіки – в лідери цивілізаційного прогресу. Серед таких держав необхідно відзначити насамперед Китай, Індію, Бразилію, Індонезію, Сінгапур, Гонконг – країни близькосхідного регіону, котрі на основі максимальної мобілізації національної ресурсної бази й ефективного використання глобалізаційних факторів економічного розвитку мають цілком реальні перспективи в недалекому майбутньому стати новими світовими центрами економічної, технологічної, інформаційної та фінансової влади. Про це свідчить, зокрема, той факт, що вже сьогодні в цих державах також активно формуються галузі шостого технологічного укладу, які визначатимуть міжнародну конкурентоспроможність країн на найближчі десятиріччя [37].

Вищезазначені та низка інших диспропорцій, які розглядатимуться далі, знижували стійкість світової економіки, оскільки її ефективне функціонування, як і будь-якої іншої системи, можливе тільки за наявності певного набору взаємопов'язаних елементів, що входять до її складу, та за умови забезпечення їх пропорційності.

Події останніх років вказують на те, що економіка України дуже чутлива навіть до незначних коливань кон'юнктури зовнішніх ринків. Як вказується в аналітичній доповіді Національного інституту стратегічних досліджень (за редакцією заслуженого економіста України Я.А. Жаліла),

зовнішні шоківі впливи швидко поширюються та мультиплікуються в національній економіці, спричиняючи потрясіння банківської системи, пригнічуючи діяльність галузей реального сектору, дестабілізуючи валютний ринок. При цьому недостатня розвиненість каналів впливу на економічні процеси з боку держави через незріле інституційне середовище та структурні викривлення ринкового середовища в умовах високого рівня тінізації призводять до слабкої керованості економіки. Досвід реалізації заходів протидії кризовим явищам 2008-2009 рр. продемонстрував слабку дієвість керуючих впливів на національну економіку в умовах розбалансованості зовнішнього сектору [30, с.4].

У зв'язку з цим, для визначення чинників, які мали дестабілізуючий вплив на економіку всіх країн світу та економіку України зокрема, необхідно з'ясувати основні диспропорції розвитку світової економіки у докризовому і кризовому періодах.

Досліджуючи причини виникнення диспропорцій у світовій глобалізованій економіці, варто зосередити увагу перш за все на ретроспективному аналізі розвитку світової капіталістичної ринкової системи, який досить ґрунтовно провели Я.М. Столярчук та К.С. Кондратчук. Цей аналіз вказує на постійно існуючу нерівномірну динаміку прогресу її підсистем як закономірного результату поглиблення міжнародного поділу праці, різноінтенсивності процесу галузевого та територіального нагромадження капіталу, а також впливу економічних, технологічних, демографічних, природних та інших факторів. Я. М. Столярчук обґрунтовує, що наукове осмислення нерівномірності економічного розвитку фактично бере свій початок із зародження капіталістичних відносин у кінці XV ст. Дослідження еволюції, узагальнення та структуризація основних концепцій нерівномірності розвитку капіталістичної ринкової системи дозволили науковцю виокремити шість історичних етапів у дослідженні даної проблематики за визначальними критеріями (рис. 1.2).

Результатом проведеного аналізу є доведення того, що за умов глобалізації нерівномірність вичерпує свій теоретичний потенціал щодо визначення глобального економічного розвитку, а тому з методологічних позицій глобалістики необхідно застосовувати категорію «асиметрія глобального економічного розвитку» – усталену відсутність структурної рівноваги глобальної економічної системи, яка проявляється у непропорційності розвитку підсистем і елементів

світового господарства в силу об'єктивно існуючих суперечностей між ними [37, с. 5, 11-13].

Рис. 1.2. Історичні етапи нерівномірного розвитку капіталістичної ринкової системи

Проте, на нашу думку, на відміну від нерівномірності, незбалансованості, асиметричності, саме диспропорційність є більш універсальною та загальною формою економічного розвитку, оскільки визначається як певне відхилення від пропорцій, пропорційності, збалансованості, як намагання досягнення пропорційності, незалежно від того, наскільки відхилення малі або значні. Все, що нас оточувало, оточує чи буде оточувати у всесвіті, прагне до гармонії, пропорційності. Порушення даної пропорційності, тобто диспропорційність, в свою чергу, є також рушійною силою суспільного як прогресу, так і регресу,

оскільки виступає і інструментом виявлення, і механізмом тимчасового розв'язання суперечностей розвитку капіталістичної ринкової системи, що відбувається через різноманітні кризи, в т. ч. і першої глобальної економічної кризи 2007-2009 рр.

Отже, як вказує в своєму дослідженні К.С. Кондратчук [20, с.58-60] надзвичайно важливим сьогодні для України є вивчення зарубіжного досвіду виникнення кризових явищ, їхніх наслідків та причин подолання з метою застосування найефективнішого інструментарію задля подолання кризи як диспропорційного явища в економіці (додаток Б).

За вдалим висловом К.С. Кондратчука, криза – це складний перехідний стан економіки, якому притаманна біфуркаційна єдність перевиробництва та недоспоживання, що приводить до структурного оздоровлення економічної системи будь-якого рівня. Економічна наука виокремлює у виробничому циклі чотири фази: криза, депресія, пожвавлення, підйом. Фаза кризи є конституючою фазою циклу, оскільки криза слугує механізмом подолання диспропорцій, стимулює до підвищення технологічної ефективності фірм шляхом оновлення та модернізації основного капіталу [20, с.60].

За останні сорок років катастрофічно змінився світ – він став глобальним, а точніше, його зробили таким наймогутніші країни на чолі зі США, створивши небачену в історії людства систему силового глобалізму – машину всесвітньої експлуатації. Причому глобалізм як нова злаякісна система світопорядку й світовлаштування призводить до системного кризового циклу світового суспільства, руйнує стійкість ціннісних форм світоустрою, підриває державно-центричну структуру міжнародних відносин.

Як вказує в своїх дослідженнях член-кореспондент НАН України О.Білорус, зростаюча віртуальна глобальна геоекономіка фінансових спекулятивних технологій деформує не лише традиційну індустріальну економіку, а й постіндустріальну. Руйнуються світові економічні захисні механізми, застосовується глобальний інформаційний моніторинг, тотальна транспарентність слабших економік. Світова економіка, що глобалізується, стає, за висновками не лише вітчизняних, але й зарубіжних дослідників, дедалі більш нестабільною, схильною як до циклічних криз, так і криз нециклічного характеру 2007-2009 рр. [6, с.5-6].

Лише за останні чотири десятиліття вищезазначена система призвела до небаченої глобальної кризи – першої нециклічної кризи глобального капіталізму, що неминуче стане всезагальною і матиме безперервний характер. Не можна не погодитися з висновками О.Г. Білоруса, що наслідки даної кризи є незворотними, бо в ній закладено внутрішній конфлікт розвитку та механізм саморуйнування. Суть цього механізму – у доведеній до крайньої межі системі монопольної експлуатації світу через механізми штучного попиту, роздування потреб і надспоживання матеріальних, фінансових та інтелектуальних ресурсів у вкрай обмеженому колі країн-гегемонів, передусім у Сполучених Штатах. Ця система, створена США, діє через міжнародний аутсорсинг, який став ефективним механізмом надспоживання [6, с. 5-6].

Так, уперше в історії у 2007-2008 рр. у США розпочалася світова глобальна тотальна криза надспоживання, перед якою відбулися 777 циклічних криз перевиробництва. Зупинити цю кризу дуже важко, бо її носіями, генераторами і рушіями є найбільш могутні країни світу, які до кінця боротимуться за збереження свого особливо привілейованого статусу споживацького суспільства. В останні 40 років ВВП на душу населення США зросло від 20 тис. дол. до 40 тис. дол., а споживання на одну особу – від 100 тис. дол. до 150 тис. дол. Фінансово-економічна криза 2007-2009 рр. продемонструвала структурні перекоси у світовій і національних економічних системах. Причому фундаментальний структурний перекіс склався за останні 15-20 років і полягає в диспропорції між фінансовим і реальним секторами економіки. Останнім часом обсяги операцій на світовому фінансовому ринку багаторазово перевищували потреби глобального виробництва і торгівлі у валютних інструментах та зростали щороку на 15-20% [5; 35; 39].

Так, якщо на межі ХХ-ХХІ ст. науковці привертали увагу світової спільноти до небезпечної структури угод на валютному ринку – тільки 15% з них були пов'язані із зовнішньоторговельними операціями та довгостроковим оборотом капіталу, інші мали суто фінансовий характер, то на початку кризи вже тільки 5-7% загальної суми угод були пов'язані з реальною економікою, решта – спекулятивні трансакції [7; 17; 35; 39].

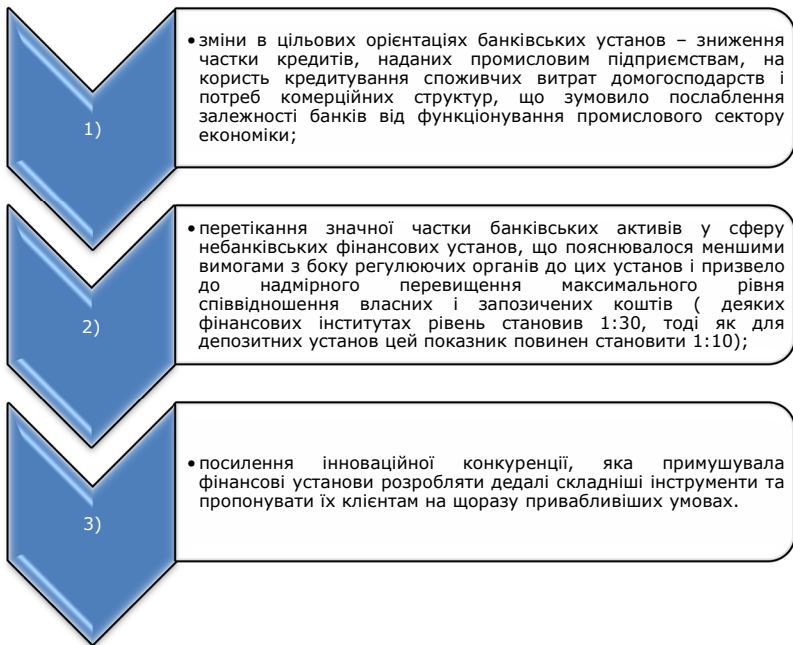
Так, наприклад, частка прибутку фінансового сектору у ВВП США в 1960 р. була 14%, а в 2008 р. – 40%. У період 1990-2007 рр. всього 5%

населення США привласнювали 38% доходу і 50% національного надбання, при цьому бюджетний дефіцит складав 12% ВВП, а загальний борг США – 54 трлн. дол., що перевищує світовий ВВП. Виникла боргова економіка, коли загальний борг усіх агентів США досяг відмітки в 350% ВВП, тобто в багато разів перевищив створюваний у країні дохід, причому таке наростання відбулося всього за десять років, коли в початковій точці цей борг складав усього 75% ВВП [6, с.7].

Період, що аналізується, характеризувався також невідповідністю темпів зростання заощаджень у країнах з різним рівнем промислового розвитку, що обумовило суттєві зрушення у структурі глобальних заощаджень – частка розвинутих країн зменшилася на 15% (з 85% у 1970 р. до 70% у 2005 р. [29]) за відповідного зростання обсягів заощаджень у країнах із ринками, що розвиваються. Однак динаміка заощаджень у розвинутих країнах не мала чітко вираженої довгострокової тенденції. Так, у найбільшій у світі національній економіці – економіці США – до середини 1980-х років громадяни заощаджували близько 7-9% своїх поточних доходів, до кінця ХХ ст. ця частка неухильно скорочувалась і у 2001 р. стала від'ємною, протягом наступних чотирьох років заощаджування відновилося, а з 2005 р. намітилася протилежна тенденція – американці перестали відкладати гроші та почали витрачати накопичене за попередні роки [17]. При цьому майже в усіх промислово розвинутих країнах спостерігалось зниження норм інвестування до рівня, що сягав приблизно 20% ВВП [29; 35].

На основі вищезазначеного ми можемо констатувати, що одночасно зі значним збільшенням розмірів фінансових ринків і масштабів потоків капіталу відбувалися й інші відчутні диспропорційні зміни розвитку як у фінансовій сфері, так і в реальному секторі (див. рис. 1.3 та рис. 1.4).

У свою чергу, значний вплив на долю сучасної глобалізованої економіки зробив процес надактивного формування «примарної» неоекономіки фінансових технологій, становлення якої тісно пов'язане з кризою Бреттон-Вудської системи (початок 70-х рр.). У результаті відмови від рудиментів «золотого стандарту» (тобто самого принципу матеріального забезпечення сукупної грошової маси), світ фінансів став набагато самостійнішим і автономнішим, утративши пряму залежність від фізичної реальності.

**Рис. 1.3. Диспропорційні зміни розвитку
у фінансовій сфері світу***

*Розроблено на основі джерел [4; 28; 29; 35].

З початку 1980-х рр. спостерігається дедалі виразніший перехід від регульованої державами економічної системи, закладеної Бреттон-Вудськими угодами 1944 р., до системи, керованої ринками капіталів, які очолюють ТНК і транснаціональні банки. Невдачі, яких послідовно зазнали неокейнсіанці на початку 1980-х рр. і монетаристи на початку 1990-х рр., багато в чому пояснюються прорахунком зовсім нового фактора світової економіки, яким є самостійний і самодіяльний транснаціональний капітал, що своєю міццю зводить нанівець спроби регулювання внутрішніх фінансових ринків. Вплив цього фактора економічною наукою ще не вивчено. Р.Буало, один з авторів теорії регуляції, вважає, що нині встановився надзвичайно «заплутаний світовий порядок», за якого транснаціональний капітал перебуває поза юрисдикцією держав, і поки немає «нового Кейнса» для його наукового осмислення [27, с.58].

Рис 1.4. Диспропорційні зміни розвитку в реальному секторі світової економіки*

*Розроблено на основі джерел [2; 29; 35; 39].

Виникнення самостійного транснаціонального капіталу, який розпочинає жити своїм власним життям, представлений близько 500-ми ТНК (ядро світогосподарської системи), котрі мають майже необмежену економічну владу. При цьому в розвинутих країнах у кожній галузі домінує становище займають усього два-три супергіганти, що

конкурують між собою на ринках усіх країн. За оцінками журналу «The Economist», 5 найбільших ТНК контролюють понад половину світового виробництва товарів тривалого користування, а також літаків, електронного устаткування, автомобілів та іншої продукції. Особливо значним є ступінь концентрації в галузях, пов'язаних з інформаційними технологіями. Наприклад, 2-3 компанії контролюють майже всю міжнародну мережу телекомунікацій. Економічну міць великих транснаціональних корпорацій можна порівняти з ВВП середніх держав, і вони диктують свою волю багатьом країнам [22]. Кількість глобальних економічних змін переросла в якість, і транснаціональний капітал став самостійним економічним організмом зі своєю оригінальною структурою та внутрішніми цілями розвитку.

Як вказує в своєму дослідженні доктор економічних наук І.І. Мазур, якщо за допомогою жорсткого фінансового контролю держава могла регулювати національний валютний ринок, то в умовах лібералізації фінансових ринків і пом'якшення валютного контролю транснаціональний капітал одержав можливість при бажанні обвалити фінансові ринки майже будь-якої держави. Пояснюється це тим, що сукупні валютні резерви ТНК сьогодні у кілька разів більші, ніж резерви всіх центральних банків, разом узятих. На думку французького економіста П.Вельтса, «переміщення 1-2% маси грошей, що перебуває в приватному секторі, цілком здатне змінити паритет будь-яких двох національних валют. Часто ТНК розглядають обмінні валютні операції як найвигідніше джерело одержання прибутків» [49, с.45]. У такому разі ТНК працюють за тією самою схемою, що й індивідуальні спекулянти, тільки більш узгоджено та могутньо. Аналізуючи сучасний стан світової економіки, П.Вельтс робить висновок, що «результатом глобальних стратегій в остаточному підсумку стає формування інтегрованої міжнародної торгово-фінансової системи, порівняно з якою національні держави виступають як другорядні величини» [49, с.45].

Інформаційна революція стала іншою причиною, що зумовила стрімку віртуалізацію грошей, яка, безсумнівно, і привела до прогресуючого збільшення світових фінансів. Саме у сфері оброблення і поширення інформаційних потоків в останні десятиліття відбулись найглибші технологічні прориви. Наприклад, вартість трихвилинної телефонної розмови між Нью-Йорком і Лондоном скоротилась з 1960 по 1990 р. у 15 разів, а за наступних 9 років – ще майже в 9 разів. Що ж

стосується середньої вартості оброблення інформації (у розрахунку на 1 млн. операцій), то вона знизилася з 75 дол. у 1960 р. до 0,01 цента в 1990 р. У результаті виявилось можливим здійснювати в режимі реального часу «віртуальне пересування» десятків і сотень мільярдів доларів каналами електронного зв'язку з одних країн в інші на багато тисяч кілометрів. Масове поширення персональних комп'ютерів, створення системи Інтернет радикально змінили й ще більше змінять технології виробництва, розповсюдження й споживання товарів і послуг; працю, життя і побут сотень мільйонів людей [22].

Нова фінансова реальність виявилась надзвичайно життєздатною. Вона сформована в умовах технологізації, комп'ютеризації та лібералізації валютно-фінансової діяльності, вільної як у національних межах, так і на просторах транснаціонального світу. Швидкий розвиток мікропроцесорної техніки, цифрових технологій, телекомунікацій створював необхідне середовище, здатне координувати події та дії в масштабі планети, а також у режимі реального часу оперативно здійснювати різноманітні платежі й розрахунки, миттєво переміщувати їхні результати у формі «електронних грошей», стимулюючи інтенсивне зростання нової глобальної – фінансової цивілізації.

Технологічне поєднання шляхів інформаційних і фінансових комунікацій сприяло створенню нового інформаційно-фінансового простору і привело до зближення й поступового злиття інформаційної та фінансової сфер діяльності. Транснаціональний капітал, який ґрунтується в технологічному плані на глобальних інформаційно-фінансових мережах, а також брак нових діючих регулятивних інститутів і неспроможність уже наявних впливати на цей процес та керувати ним і породили нову транснаціональну інформаційно-фінансову олігархію. Рух капіталу через національні кордони досяг небачених розмірів. Одноденний обсяг операцій на глобальному фінансовому ринку перевищує 2 трлн. дол., тимчасом як річний торговельний оборот такої країни, як США, становить близько 1 трлн. Обсяг міжнародних фінансових угод тільки на валютних ринках Нью-Йорка щодня дорівнює 1,3 трлн. дол., а на міжнародному ринку цінних паперів навіть перевищує цю суму [33, с.4].

Отже, протягом останніх десятиліть загострилися певні суперечності у функціонуванні фінансового та реального секторів економіки й у відносинах між ними, поглибився розрив між фінансовим і нефінансовим

корпоративними секторами та визначилися ознаки перетворення фінансової системи на самостійний сегмент економіки. А сучасна світова криза – це криза надспоживання грошей як віртуального, невиробленого продукту.

Поширення ідеології штучного розкручування попиту і надспоживання, цінностей ліберальної демократії зміцнюють очікування настання глобальної цивілізації, яка неминуче має створити свої механізми подолання диспропорційності розвитку глобального управління, що базуватиметься на законах системи глобалізму і глобальної економіки, яким будуть підпорядковані держави та народи [6; 47].

Так, згідно з поглядом О.Білоруса, варто говорити про наступні закони і закономірності, недотримання яких приводитиме до виникнення тієї чи іншої диспропорційності з відповідним позитивним ефектом для одних країн та негативом для інших, а саме:

1. Світовий ринок став глобальним, тож економіка та стратегія розвитку кожної країни мусять бути глобально орієнтованими.

2. Усі країни повинні брати участь у глобальній конкуренції, а тому мають стати глобально конкурентними.

3. Усім країнам, які долучаються до процесів глобальної модернізації, необхідно накопичувати для цього відповідні ресурси і вступати в глобальні та регіональні інтеграційні об'єднання.

4. Глобалізація та модернізація можливі й без вестернізації та американізації (закон глобального цивілізаційного плюралізму). Індія, Китай, Росія не готові йти американським шляхом, нагромаджуючи паразитичні борги.

5. Система силового євроатлантичного глобалізму зберігає свої позиції і є глобальною дифузією західного модернізму та новою фазою західного імперіалізму [6, с.8].

На підтримку вищезазначеного ми можемо констатувати наступне:

по-перше, рівень глобальної конкурентності в різних країнах буде різним, що становитиме причину для конфліктів, а тому сподіватися на ринкову рівність не доводиться;

по-друге, світ без кордонів – це утопія, спроба прийняти бажане за дійсне (однак, звичайно, зрозуміла зацікавленість глобалізаторів в усуненні націй-держав з політичної сцени, яким не потрібно було б платити податки і діяльність яких ніхто б не контролював);

по-третє, держави повинні виконувати особливу захисну функцію і забезпечення виживання й сталого розвитку відповідних народів, націй та країн (у даному випадку ми говоримо про Україну, Білорусь, Росію та ін., однак і розвинуті країни світу потребують державної підтримки).

Так, американська криза початку 2008 р., сенсаційний обвал японської корпоративної економічної машини з 1989 р., феноменальний підйом Китаю після 1978 р. – усе це демонструє зростання ролі держав в умовах глобалізації.

Як зазначено в аналітичному журналі «Кореспондент» за 2013 р., Японія, нещодавно головний конкурент США в боротьбі за світове економічне домінування, досить міцно «сіла на мілину» [19].

Незважаючи на відносно благополучне життя простих японців, фінанси країни уже давно викликають неспокій в експертів, оскільки національний борг Японії на даний час перевищує 236,6% ВВП (ВВП країни складає 4,6 трлн. дол. США, а це 36,2 тис. дол. США ВВП на душу населення), що є світовим рекордом. Для порівняння: у порушника європейського фінансового спокою Греції цей показник дорівнює тільки 175%. Японський бюджетний дефіцит за останній рік складає близько 10% ВВП, що також перевищує показники будь-якої із країн еврозони [19, с.37-38].

Ще два десятиріччя назад Токіо вважався головним і потужним «азіатським тигром». Вважалося, що ця стрімко зростаюча економіка перевищить зростаючу економіку США. Проте японці не тільки розчарували експертів, так і не досягнувши масштабів лідера, але й поступились другим місцем «новому економічному вундеркінду» – Китаю.

Експорт Японії рухнув, державний борг злетів на небачену висоту, корпоративна культура застаріла, зросла бюрократія, а населення зістарилося. Про це говорять наступні факти, які ми розглянемо нижче.

Нещодавно для споживачів усього світу якісна електроніка могла бути тільки японською, але тепер ініціативу перехопили США, Південна Корея та Китай, а це, в свою чергу, відобилося на прибутках японських корпорацій. За даними американського інформаційного агентства Bloomberg, компанії Sharp, Panasonic, Sony за останні п'ять років зазнали збитків більше, ніж могли заробити за останні два десятиріччя (наприклад, Sharp ще в 2008 р. показував чистий прибуток у розмірі 1 млрд. дол. США, а в 2012 р. збиток цієї компанії складає

4,7 млрд. дол. США) [19, с.36-37]. Причинами цих збитків є: орієнтація на апаратуру, що використовує компакт-диски (blu-ray), дорогі технології у виготовленні телевізорів, у той час як південнокорейські виробники почали використовувати більш сучасні і недорогі технології. Як результат, у 2012 р. торговельний дефіцит Японії досяг рекордних 78 млрд. дол. США, що в порівнянні з показниками попереднього року більше на 170%.

Ще однією загрозою є старіння населення. За останні 20 років кількість японців, чий вік дорівнює або перевищує 65 років, майже подвоїлася, досягнувши 23%. Для порівняння: у США цей показник становить 13%, а в середньому по Європі – 16% (Німеччина – 21%, Італія – 21%, Греція – 19%, Швеція – 19%). Значне підвищення кількості людей похилого віку вимагає збільшення державних витрат на медицину та соціальне обслуговування (в Японії ця стаття витрат складає 29,2% держбюджету).

Японська корпоративна культура теж дала тріщину, оскільки молоді люди не витримують великого навантаження і високих вимог на роботі у великих корпораціях, а тому вже приблизно 35% працездатних японців працюють на тимчасовій основі. Як результат, доходи японських домогосподарств упали більш ніж на 12% за останні 15 років. При цьому уряд Японії починає реформувати пенсійне забезпечення, державне управління (дебюрократизація), збільшення вкладів (близько 150 млрд. дол. США) в модернізацію підприємств та інфраструктуру і проведення монетарної політики.

Крім того, останній інструмент – девальвація ієни може спровокувати валютні війни по всьому світу (центральні банки інших країн почнуть девальвувати власні валюти, щоб вирівняти виникаючі диспропорційні умови в торговельних операціях).

Необхідно розуміти, що кожна дія будь-якого уряду (в даному випадку японського) має як позитивний, так і негативний ефект. Так, зростаюча інфляція хоч і сприятлива для експорту, проте негативно відбивається на доходах простих японців.

Проведений аналіз сучасного стану японської економіки демонструє, що в умовах глобалізованої економіки без кардинальних, непопулярних масштабних структурно-модернізуючих реформаторських дій не вдасться жодній країні, а особливо Україні, подолати диспропорції в розвитку економіки.

У свою чергу, висока схильність до інвестицій і низький рівень особистого споживання у країнах з ринками, що формуються, посилили їхній імунітет до кризових явищ у світовій економіці. Так, у Китаї інвестиції зросли з 30-35% ВВП у 90-х роках ХХ ст. до 45-50% у поточному десятилітті, а частка особистого споживання залишалася надзвичайно низькою [21].

При цьому диверсифіковані вкладення в технології і виготовлення засобів виробництва зробили цю країну практично несприйнятливою до кризи: після зниження темпів зростання ВВП Китаю до 6,1% у середині 2009 р. вже через півроку вони знову зросли до 9%.

За даними вже згаданого науково-аналітичного журналу «Кореспондент» за 2013 р., Китай встановив рекорд з обсягу торгового обороту, обійшовши незмінного лідера з даного показника – США, які утримували пальму першості з 1950-го року. У 2012 р. Китай наторгував товарами на 3,87 трлн. дол., а США – на 3,82 трлн. дол. США. Такого росту Піднебесна досягла за рахунок стрімкого збільшення внутрішнього споживання, а це, в свою чергу, змінює розстановку сил на світовій глобалізованій бізнес-арені. Наприклад, Німеччина, економічний лідер ЄС, сьогодні вважає Китай одним з основних пріоритетних торгових партнерів. До 2020 р. імпорт із ФРН у КНР перевищить, за даними аналітиків інвестбанку Goldman Sachs, поставки німецьких товарів у сусідню Францію [19].

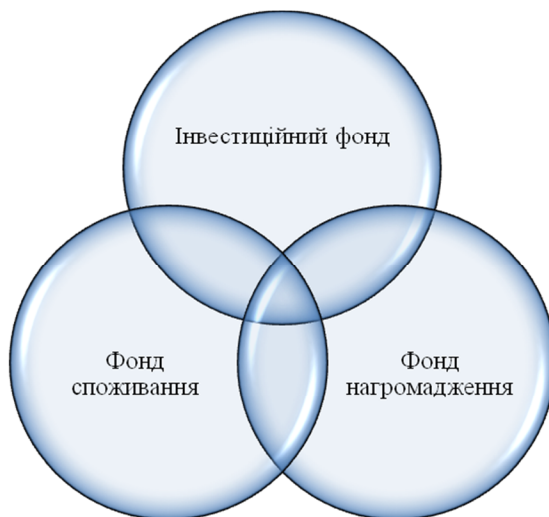
Тепер фінансисти прагнуть передбачити, коли Китай поставить останню крапку в змаганні зі США, показавши максимальний у світі ВВП. За оцінками міжнародної аудиторської компанії Pricewaterhouse Coopers, це відбудеться в найближчі чотири роки, і завадити можуть лише форс-мажорні обставини масштабу третьої світової війни [19, с.8].

За період з 1950 по 2005 р. питома вага Китаю у світовому ВВП зросла з 3,3 до 20%. Передбачається, що у 2025 р. він уперше випередить Сполучені Штати за обсягом ВВП (ВВП Китаю складе 20 трлн. дол., а США – 14-15 трлн. дол.) і посяде друге місце за масштабами сукупного національного багатства. У 2006 р. Китай витратив на дослідження і наукові розробки 60 млрд. дол., а у 2025 р. інвестуватиме у цю сферу понад 100 млрд. дол. Сьогодні він вкладає у розвиток економіки феноменальні нагромадження – 45% ВВП. Починаючи з 1978 р., до Китаю стали інвестувати багато країн. Того ж року сума інвестицій склала 500 млрд. дол. У результаті зростання

промисловості досягло в середньому 18% у рік. Китай розглядає себе як потенційну наддержаву світу. До 2050 р. він реально стане такою наддержавою. Його політика буде активною експансією.

За останні роки список економічних перемог Китаю зріс, а саме: уже чотири роки він є провідним експортером товарів; найбільшим у світі авторинком; рекордсменом зі споживання електроенергії; основним виробником золота в світі і власником найбільших золотовалютних резервів – 3,3 трлн. дол. США.

Отже, враховуючи те, що співвідношення між нагромадженням і споживанням значною мірою впливає на темпи зростання виробництва, рівень споживання населення й ефективність суспільного відтворення, можна зробити наступний висновок: порушення збалансованості пропорції «інвестиційний фонд – фонд нагромадження – фонд споживання» (рис. 1.5) на користь особистого споживання у розвинутих країнах стало чинником, який обмежив їхні можливості у забезпеченні подальшого сталого економічного розвитку, а збільшення обсягів інвестицій за обмеженого особистого споживання у країнах з ринками, що формуються, посилив їх несприйнятливність до проявів глобальної кризи [35, с.77].

Рис. 1.5. Бажана пропорційність, яка дає можливість уникати неприємні прояви глобальної кризи

На думку А.Гальчинського, витоки кризи треба шукати у пропорціях, які характеризують сформовану в останні десятиліття структуру грошей та співвідношення повноцінних і неповноцінних грошей (квaziгрошей) [32].

Приватний капітал завжди чутливо реагує на загрози економічної та політичної стабільності, і коли такі загрози реально виникають, засобом свого збереження він обирає різноманітні зарубіжні вкладення. Втеча капіталу обумовлює втрати не тільки певної країни, а також є чинником, який дестабілізує фінансові системи інших країн. Зокрема, наплив «гарячих грошей» може мати інфляційні наслідки, призвести до зростання курсових і кредитних ризиків у країні, в яку вони спрямовуються, та стати причиною порушення рівноваги й економічної стабільності у світі (приклад – Україна).

Одним із напрямів ринкової трансформації економік країн колишнього соцтабору у 90-х рр. XX ст. була прискорена лібералізація валютно-фінансових відносин, яка в умовах нерозвинутості інфраструктури фінансових ринків і відсутності необхідної законодавчої бази створила сприятливі умови для нелегального виводу значних обсягів капіталу до розвинутих країн. Локальні фінансові кризи, що відбулися у цей період в Азії та Латинській Америці, також супроводжувалися напливом «гарячих грошей» на фінансові ринки розвинутих країн. Тому ще до початку світової фінансової кризи обсяги «гарячих грошей» і короткострокові капітали, які мають високий ступінь мобільності та практично не реалізуються в реальній економіці, вже на порядок перевищували фінансову міцність центральних банків і національних урядів. Зростання фінансових і політичних ризиків у країнах з ринками, що формуються, обумовило також зміну спрямованості прямих інвестицій розвинутих країн, пріоритетним реципієнтом яких стає корпоративний сектор інших розвинутих країн [35, с.77].

Існує думка, що до 2025 р. азіатський глобалізм як система стане сильнішим, ніж євроатлантичний глобалізм, і цілковито пануватиме в «незахідній» частині світу. Глобальна американізація наражатиметься на дедалі більший опір. На цьому тлі відносно посиляться європейський глобалізм Євросоюзу. З'єднання сил євроатлантичного (американського), азіатського та європейського глобалізму сприятиме загальному посиленню системи глобалізму і перетворенню його в нову

суспільно-політичну формацію. Процес глобалізації стане безупинним, а його наслідки (як позитивні, так і негативні) – незворотними.

Згідно з цим сценарієм, глобалізація доведе загальносвітову консолідацію вже у 2050-2080 рр. до рівня, що передбачає форсовану, силову глобалізацію зі створенням глобальних наддержавних органів під керівництвом авангардних «глобальних» країн, і перш за все на це місце претендуватимуть США. Зауважимо, що США, вимагаючи «свободи глобального ринкового простору», самі не поспішають глобалізуватися, займаючи за рівнем глобальної залежності та глобалізації своєї економіки одне з останніх місць у світі з показником лише у 10-12% [6, с.7-10].

Посилення економічної глобалізації, на думку «глобалізаторів», неминуче приведе й до політичної, яка обов'язково спричинить створення «світового уряду», метою якого буде «будівництво нової глобальної світової структури», тобто глобальної держави для «глобалізаторів». Недаремно європейські теоретики контрглобалізму виступають проти силової глобалізації і вважають, що саме національні стратегії і політики, а не «невидима рука глобального ринку» визначатимуть економічний розвиток світу. Тож така транзитивна держава, як Україна, повинна якнайшвидше виробити Національну стратегію до 2025-2040 рр. і Національну стратегію сталого розвитку з пріоритетною метою європейської інтеграції.

Більшість сучасних дослідників вважає, що силовий глобалізм є суто проектом США. Навіть американські вчені-економісти і бізнесмени, зокрема Дж. Сорос, визнають його «фундаменталізмом вільного глобального ринку». За допомогою глобалізації Сполучені Штати намагаються здійснити «революційне захоплення» всієї світової економіки. Будь-яка інша економічна цивілізація, окрім системи глобалізму, ними відкидається. Лише 10 країн, що розвиваються, зуміли інтегруватися в глобалізований ринок XXI ст. Серед них немає ні Росії, ні України, ні інших країн Східної Європи. Про це нам варто замислитися. Наведемо ще такі приклади наслідків глобалізації для «глобалізаторів»: 81% прямих інвестицій капіталів припадає на північні країни високого життєвого рівня – США, Великобританію, Німеччину, Канаду. А якщо країна, що розвивається, перестає гарантувати надприбутки глобальному інвестиційному капіталу, то його втеча звідти забезпечується одним натисненням кнопки комп'ютера.

А тому теорія глобалістики і майбутня політична економія глобалізму як нового суспільно-політичного ладу повинні виходити із необхідності поєднання існуючої влади ТНК із пріоритетною владою національних держав, які, можливо, й об'єднані в різноманітні союзи.

О.Білорус у своїх дослідженнях зазначає, що можновладці України повинні зрозуміти, що майбутнє країн лежить, перш за все, на шляху їх конкурентоспроможної технологічної та управлінської інтеграції до сильних глобальних структур на кшталт Європейського Союзу. Тож насамперед потрібно розв'язати проблему міжнародної конкурентоспроможності економіки України та її державного і корпоративного менеджменту. При цьому не можна забувати, що у XXI ст. легітимність будь-якої економічної системи вимірюватиметься рівнем і якістю життя трудящих громадян, а не мільярдними статками кількох олігархів. Ми переконані, що Україна зможе ефективно приєднатися до майбутньої інтеграційної глобальної системи, яка створюється навколо ЄС. У цьому, зокрема, об'єктивно зацікавлені такі провідні європейські країни, як Великобританія, Франція, Німеччина, Італія, де рівень безробіття досяг 10-12%. Без України політична й економічна система Європи не є глобально конкурентоспроможною. Особливо якщо взяти до уваги, що небезпеки зляканої глобалізації, за моделлю США, не обмежуються лише економічними загрозами.

На тлі зростання населення в США на Заході, узятому в цілому, відбувається вимирання країн – там вирують демографічна криза і процес депопуляції. Вже сьогодні незахідний світ чисельніший, ніж західний, вп'ятеро, а у 2050 р. він буде чисельнішим вдесятеро. Населення Заходу зменшується не тільки у відносних, а й в абсолютних показниках. При цьому Захід старіє, а Схід молодіє. Резервів у Заході і Європи немає, адже населення Росії і України також зменшується. Якщо у 2000 р. населення Великої Європи, включаючи Східну, становило 728 млн. осіб, то у 2050 р. воно зменшиться до 556 млн., тобто на 172 млн. осіб. А за наявними прогнозами в РФ до 2050 р. за межами Уралу не залишиться навіть 1 млн. етнічних росіян [6, с.13-14].

Імперський глобалізм як США, так і Азії призведе до вибухонебезпечної нерівності. Вже нині співвідношення між рівнем життя 20% багатих і 20% бідних у світі становить 1:75. Критичним може виявитися рівень 1:100, за яким неминуче станеться глобальний соціальний вибух. І це не фантастика, а соціальна глобалістика. Як ми

вже зазначали, у 2050 р. ВВП Китаю перевершуватиме ВВП США на 75-80%. Центр політичної та економічної сили переміститься до Азії. У 2025 р. Азія вироблятиме 45-50% світового ВВП. Економічне лідерство Азії неминуче. Прогнози показують, що у 2050 р. частка Азії на чолі з Піднебесною у світовій економіці сягатиме 57-60%. Але яким буде азіатський глобалізм?

На Заході Китаю може протистояти Європейський Союз разом зі США, але за умови, що ЄС успішно реалізує глобальні стратегії, які у нього вже назріли. Нині Євросоюз приблизно рівний світовому гегемоніві, тобто США, у торговій і валютній сферах. Глобальна стратегія ЄС полягає в тому, щоб трансформувати однополюсний світ США у складнішу та прийнятнішу структуру. Євросоюз ще повинен проявити себе у сфері економіки і глобальної безпеки. Але глобальна стратегія Євросоюзу різко відрізняється від американської, оскільки не вимагає для себе гегемонії над світом. Європа більше не вважає себе центром світу. Вона хоче бути центром людського розвитку і прогресу.

Інтеграція через конкурентоспроможний розвиток – ось стратегічне гасло для України. Проблема міжнародної конкурентоспроможності України в глобальному світі може бути вирішена лише через інтелектуалізацію соціально-економічного розвитку. Незважаючи на кризові явища перехідного етапу державотворення, ставши на шлях модернізації і демократичної солідаризації суспільства, Україна зможе забезпечити свій прискорений, якісний розвиток навіть у найжорсткіших умовах глобалізму. Модернізація економіки України, а саме реального сектору потребує значних як економічних, так і адміністративних зусиль (рис. 1.6).

Як бачимо, країні необхідні великі кошти, в т. ч. й іноземний капітал, але не для того, щоб його «проїсти» і зрівнятися у боргах та зовнішній залежності з найменш розвинутими країнами світу. Іноземні кредити необхідні перш за все для запуску економічного відтворення, виробництва конкурентоспроможних продуктів, які б створювали нову додану вартість в українській економіці і сприяли наповненню бюджету, створення нових робочих місць та підвищення якості життя населення. Звідси ми можемо зробити висновок, що державі необхідно створити такі механізми і таку інфраструктуру фінансового ринку, щоб кредити йшли на розвиток економіки, а не на її руйнування, як це робиться і сьогодні. Так, розмір корпоративного боргу невпинно зростає, та

проблема полягає не тільки в розмірах запозичень, а й в їх використанні, адже кошти, які надходили в Україну, в основному йшли на споживчий ринок, стимулюючи таким чином імпорт товарів. Відносно високий відсоток і низька рентабельність створювали зворотний ефект: корпорації і банки позичали за кордоном, але ж вкладати з рентабельністю в 20% в Україні можна тільки в рамках самої фінансової системи. Тому зовнішній приватний борг країни наростає, а структура економіки і виробничі сектори продовжують руйнуватися і деградувати, втрачаючи позиції навіть на внутрішньому ринку. Таким чином, створилася залежність від зовнішнього кредиту при порушенні механізмів внутрішнього капіталоутворення. Відрив фінансового сектору від виробничих секторів був спровокований внутрішніми інститутами і підігрівався ззовні. Він відображає структурні диспропорції світової економічної глобалізованої системи, відсутність дієвих обмежень і управління фінансовою системою, надмірність фінансових інструментів і некерованість фінансових потоків [6, с.21].

Рис. 1.6. Економічні та адміністративні механізми подолання диспропорційного розвитку економіки України в умовах глобалізму

Отже, процес глобалізації став логічним продовженням світових господарських зрушень, що відбувались на зламі тисячоліть, і характеризується, насамперед, змінами в динаміці світової економічної системи. У цей час економічний розвиток загалом, а також господарське життя окремих країн і регіонів суттєво модифікувались, зазнаючи впливу нових факторів і чинників – виникненням нових виробничих, транспортних та комунікаційних технологій, небачених у минулому форм організації й управління (укрупнені міжнародні корпорації) з одночасним загостренням конкуренції. Виник інтегрований глобальний ринок як цілісність всепланетарного масштабу. Процес глобалізації надзвичайно прискорив темпи інновацій і виявив необхідність створення гнучких ринків праці, товарів, капіталу, зміну існуючих принципів регулювання та управління. З-під контролю виходять функції щодо національного регулювання своїх економік. Жорстка і глобальна конкуренція підриває ефективність моделей соціальної орієнтації, загострюється проблема пошуку «вільної ніші» в новій системі міжнародного поділу праці. Такі зміни чинять значний вплив на фінансову сферу, де масові і швидкі міжнародні переливи позичкового капіталу порушують рівновагу в цій сфері і породжують різноманітні кризові ситуації. Як правило, серйозні фінансові негаразди у тій чи іншій національній економіці досить швидко переміщуються («інфікують») в інші країни (дефолт Аргентини). Потужні ж банківські чи валютні катастрофи поширюються по всьому світу з небаченою швидкістю (яскравий приклад тому – азійська криза 1997-1998 рр. та російська 1998-1999 рр.). Нинішня фінансова криза 2008 року, розпочавшись у Сполучених Штатах банкрутством іпотечних банків, теж миттєво перетворилась на світову.

Диспропорції світового розвитку і передусім нерівномірність розвитку центру та периферії знайшли свій прояв у найбільш чутливій сфері – сфері кредиту та фінансів. Прискорена глобалізація світових економічних процесів, що бере початок з кінця 70-х – початку 80-х рр. ХХ ст., супроводжується цілою низкою гострих фінансових потрясінь. В умовах зростаючої відкритості економік такого роду потрясіння та кризи завдають збитків навіть тим країнам, які безпосередньо не втягнені у даний процес. Порушення всієї системи економічних відносин стало закономірним результатом посилення таких диспропорцій у розвитку світового господарства, як: асинхронність розвитку та дедалі більший

відрив фінансової сфери від реального сектору економіки; нестійкість співвідношення між нагромадженням і споживанням, зростання дисбалансів між обсягами заощаджень та інвестицій; зміна спрямованості та структури транскордонних потоків капіталу; тривала незбалансованість рахунків поточних і капітальних операцій.

Тому перед світовою спільнотою все гостріше постає проблема вдосконалення механізмів і методів колективного регулювання світогосподарських процесів – пошук принципово нової, наддержавної моделі регулювання глобальних економічних процесів. На сьогодні існує декілька підходів щодо реформування та реструктуризації світового глобального економічного простору. Серед них два найбільш домінуючих. Перший базується на побудові центр-периферійної моделі, яка передбачає федеративний розвиток світу. Другий в основу ставить лібералізаційні тенденції у валютно-фінансовій сфері. Формування комплексної моделі регулювання стане одним із основних завдань світового співтовариства (світової спільноти) в XXI ст.

Для того ж, щоб Україна змогла використати можливості сучасної кризи для зміцнення своїх позицій у глобальному економічному та політичному просторі, необхідна широкомасштабна реструктуризація корпоративного сектору, яка має ґрунтуватися на поєднанні інноваційної діяльності корпорацій із загальною промисловою політикою держави з урахуванням об'єктивності корекції вартості активів на світових і національних ринках, обмеженості прямого іноземного інвестування, зростання мобільності й непередбачуваності руху. Це потребує комплексних методологічних досліджень механізмів формування та потоків портфельних інвестицій, широкомасштабного порушення збалансованості міжнародної торгівлі, а також передбачення шляхів зближення фінансового та реального секторів економіки, реалізації програм макро- і мікрореструктуризації вітчизняного корпоративного сектору у кризовому та посткризовому періодах розвитку світової економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про стимулювання розвитку підприємницької діяльності в умовах світової фінансової кризи: Указ Президента України №466/2009 від 22.06.2009 // zakon1.rada.gov.ua.

2. Амоша О. Промислова політика України: концептуальні орієнтири на середньострокову перспективу / О.Амоша, В.Вишневський, Л.Збаразька // *Економіка України*. – 2009. – № 11. – С. 4-14.

3. Аникин А. Жизнь и идеи мыслителей-экономистов до Маркса / А.Аникин. – М. : Альпина Бизнес Букс, 1998. – 250 с.

4. Базилюк А.В. Фінансова криза у США: економічна закономірність, цілеспрямована акція чи похибки в управлінні кредитним портфелем / А.В. Базилюк, І.М. Дугін // *Актуальні проблеми економіки*. – 2009. – № 8. – С. 184-192.

5. Барановський О.І. Актуальні проблеми функціонування валютних ринків / О.Барановський // *Фінанси України*. – 2009. – № 4. – С.13-32.

6. Білорус О. Політична економія глобалізму і проблеми структурної модернізації національної економіки / О.Білорус // *Дослідження міжнародної економіки : збірн. наук. пр.* – 2011. – Вип. 2. – С.3-26.

7. Безчасний Л. Тенденції на світовому ринку капіталів та їх вплив на інвестиційну діяльність в Україні / Л.Безчасний, С.Онишко // *Економіка України*. – 2001. – № 3. – С. 4-12.

8. Вайн С. Глобальный финансовый кризис. Механизмы развития и стратегии выживания / С.Вайн. – М. : Альпина Бизнес Букс, 2009. – 180 с.

9. Вдовічен А.А. Теоретичні підходи дослідження категорії диспропорції / А.А. Вдовічен // *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – Вип. III (43). *Економічні науки*. – С. 62-73.

10. Вдовічен А.А. Диспропорції міжнародних інвестиційних процесів / А.А. Вдовічен // *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту*. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2011. – Вип. IV (44). *Економічні науки*. – С. 210-218.

11. Вдовічен А.А. Особливості глобалізаційних процесів і диспропорційності на світовому ринку / А.А. Вдовічен // *Науковий вісник Чернівецького національного університету: збірн. наук. пр.* – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. – Вип. 579-580. *Економіка*. – С. 139-145.

12. Вдовичен А.А. Глобализационные процессы и диспропорциональность мировой экономики: подходы и тенденции / А.А. Вдовичен // *Vedecký časopis vysokej školy ekonomie a manažmentu verejnej spravy*. – Bratislava, 2011. – No. 2. – Volume VII. – P. 111-118.

13. Вдовичен А.А. Актуальные проблемы современной науки: глобализационные процессы и диспропорциональность мировой экономики / А.А. Вдовичен // Экономика, психология, бизнес. – Красноярск, 2011. – № 21. – С. 6-10.

14. Вдовічен А.А. Індекси глобальної конкурентоспроможності та диспропорційність розвитку / А.А. Вдовічен // Журнал європейської економіки. – Тернопіль : THEU, 2011. – Том 10 (№ 3). – С. 270-281.

15. Вдовічен А.А. Особливості диспропорційності національної економіки у контексті міжнародних порівнянь / А.А. Вдовічен // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. – Чернівці : ЧТЕІ КНТЕУ, 2012. – Вип. I (45). Економічні науки. – С. 47-60.

16. Геєць В. Макроекономічна оцінка грошово-кредитної та валютно-курсової політики України до і під час фінансової кризи / В.Геєць // Економіка України. – 2009. – № 2. – С.5-23.

17. Диба М.І. Вплив іноземного капіталу на економічні процеси в Україні / М.І. Диба, Є.С. Осадчий // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 35-46.

18. Энгельс Ф. Анти-Дюринг / Ф.Энгельс. – М. : Издательство политической литературы, 1967. – 484 с.

19. Журнал «Корреспондент». – 2013. – № 6 (545), 15 февраля [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.correspondent.net.

20. Кондратчук К.С. Сутність і причини кризових проявів у світовій економічній системі / К.С. Кондратчук // Світове господарство і міжнародні економічні відносини. – 2010. – № 1 (103). – С. 57-63.

21. Кораблін С. Україна постіндустріальна / С.Кораблін // Дзеркало тижня. – 2010. – № 4 (784). – С. 7.

22. Мазур І.І. Причини фінансової кризи в умовах глобалізації / І.І. Мазур [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ekmair.ukma.kiev.ua/bitstream/123456789/1649/1/Sapachuk_Prychyny%20finansovoi%20kryzy.pdf.

23. Мальтус Т. Опыт о законе народонаселения в связи с будущим совершенствованием общества / Т.Мальтус. – СПб., 2003. – 250 с.

24. Маркс К. Капитал : в 2-х т. / К.Маркс. – М. : Терра – книжный клуб, 2009. – Т. 1. – 192 с.

25. Маркс К. Сочинения / К.Маркс, Ф.Энгельс. – М. : ЭКСМО, 1994. – Т. 12 : Торговый кризис в Англии. – 904 с.

26. Мизес Л. Экономический кризис и его причины / Л.Мизес. – СПб. : Либроком, 2003. – 224 с.

27. Мовсесян А. Транснациональный капитал и национальные государства / А.Мовсесян, С.Огницев // Мировая экономика и международные отношения. – 1999. – № 6. – С. 55-63.

28. Мокряк В. Багатомірність і суперечливість підприємницьких орієнтацій: історія питання і сучасні реалії / В.Мокряк, Е.Мокряк // Економіка України. – 2009. – № 11. – С. 15-25.

29. Науменкова С.В. Проблеми подолання негативного впливу глобальних диспропорцій та формування нового геофінансового механізму / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко // Фінанси України. – 2009. – № 3. – С. 23-36.

30. Прогнозування зовнішньої стійкості економіки України. Аналітична доповідь / за ред. Я.А. Жаліла. – К., 2013. – 30 с.

31. Сей Ж.-Б. Трактат політичної економії / Ж.-Б. Сей. – К. : Основи, 2001. – 213 с.

32. Сколотяний Ю. Анатолій Гальчинський: «Досягнута стабілізація світової економіки не буде тривалою» / Ю. Сколотяний // Дзеркало тижня. – 2009.– №34 (762). – С. 7.

33. Скоров Г.Е. Капитализму 21 века предстоит решать труднейшие задачи / Г.Е. Скоров // Мировая экономика и международные отношения. – 2003. – № 2. – С. 3-8.

34. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов / А.Смит. – М. : ЭКСМО, 2007. – 332 с.

35. Солодовнік О.О. Диспропорції розвитку зовнішнього середовища корпоративного сектору економіки України / О.О. Солодовнік // Актуальні проблеми економіки. – 2010. – №7 (109). – С. 73-80.

36. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма / Дж.Сорос. – М. : Инфра-М, 2001. – 262 с.

37. Столярчук Я.М. Асиметрія глобального розвитку: соціально-економічний вимір : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук / Я.М. Столярчук. – Київ, 2009. – 37 с.

38. Структурні зміни та економічний розвиток України: монографія / [В.М. Гець, Л.В. Шинкарук, Т.І. Артьомова та ін.]; за ред. д-ра екон. наук Л.В. Шинкарук ; НАН України ; Ін-т екон. та прогноз. – К., 2011. – 696 с.

39. Уманців Ю.М. Глобальні фінансові виклики: світовий досвід та українські реалії / Ю.М. Уманців // Фінанси України. – 2009. – № 1. – С. 73-85.

40. Фридман Л. Глобализация: развитие и развивающиеся страны / Л.Фридман, С.Кузнецова // Мировая экономика и международные отношения. – 2000. – № 11. – С. 14.

41. Хайек Ф. Дорога к рабству / Ф.Хайек. – М. : Новое издательство, 2005. – 264 с.

42. Хансен Э. Экономические циклы и национальный доход / Э.Хансен. – М. : Коралл, 1997. – 195 с.

43. Харрис Ст. Дж. Макроэкономика / Ст.Дж. Харрис, Р.Дж. Гордон. – 11 изд. – М., 2009. – 680 с.

44. Чухно А. Сучасна фінансово-економічна криза: природа, шляхи і методи її подолання / А.Чухно // Економіка України. – 2010. – № 1. – С. 4-18.

45. Янковский Н.А. Инновационные и классические теории катастроф и экономических кризисов : монография / Н.А. Янковский, Ю.В. Макогон, А.М. Рябчин; под ред. Ю.В. Макогона. – Донецк : ДонНУ, 2009. – 331 с.

46. Dawson M. Virtual Capitalism: the Political Economy of Information Highway / M.Dawson, B.Foster. – N.Y., 1996.

47. Ohmae K. The Borderless World: Power and Strategy in the Interlinked Economy / K.Ohmae. – N.Y., 1990.

48. Ricardo D. On the Principles of Political Economy and Taxation / D.Ricardo. – Third edition. – London, 1821.

49. Velts P. Mondialisation des villes et territoires L'économy d'archipel / P.Velts. — Paris, 1996.